

IMOM BUXORIYNI HADIS ILMIDA TUTGAN O‘RNI

Ma'murjon Abdusharipov Raxim o'g'li
Urganch tuman Imom Faxriddin Ar-Roziy
o'rta maxsus islom bilim yurti

Annotatsiya: Ushbu maqolada hadis ilmining paydo bo'lishi tarixi va uning rivojlanishi, keng tarqalishi haqidagi ma'lumotlar keltirilgan. Bilamizki, hadis ilmining rivojlanishi uchun o'zining ulkan hissasini qo'shgan alloma Imom Al-Buxoriy hisoblanadi. Barchamiz mana shunday buyuk bobokalonimizning hayot yo'llarini, qilgan barcha amallarini va to'plagan jamiki hadislarini o'rganishimiz, hayotimizga tatbiq etishimiz va kelajak avlodlarga yetkazishimiz zarur va shartdir.

Kalit so'zlar: islom dini, Markaziy Osiyoda uyg'onish davri "Sahihi Buxoriy" "Tazkirat ul-Hufoz" ("Hofizlar haqida tazkira"), sahih va nosahih hadislar.

Kirish.

Misrlik tadqiqotchi olim Abdulloh Abdulhamid Sa'd tomonidan tuzilgan "O'rta Osiyo olimlari qomusi"da: "Bujayr" so'zi "kichkina qorinchasi bo'lgan bobo" ma'nosini bildiradi[1], deyilgan. "Bujayr" so'zi "kichik qorin" degan ma'noni ham anglatadi.

Manbalarda Abu Hafs Umar ibn Muhammad nomi So'g'diy, Xushufag'oniy, Samarqandiy, Bujayriy nisbalari bilan keltirilgan. Ayrim manbalarda esa "Buhayriy"[2] nisbasi bilan ham kelgan. Biroq aksar olimlar o'z asarlarida Abu Hafs Bujayriy nisbasi bilan qayd etgan. Xalq orasida ham u aynan shu nisba bilan mashhur bo'lgan.

IX-XII asrlar islom olamida ilm-fan rivojining oltin davri deb e'tirof etilgan. Ko'plab manbalarda ayni o'sha davrda Bujayriy nisbasi bilan tanilib, samarali ijod qilgan allomalar hayoti va ilmiy merosi haqidagi ma'lumotlarni uchratish mumkin. Ulardan biri Abu Hafs Bujayriy bo'lib, u zotning to'liq ismi Abu Hafs Umar ibn Muhammad ibn Bujayr ibn Hozim ibn Roshid Hamadoniy Xushufag'oniy Samarqandiy Bujayriydir.

Tadqiqotlar natijasi shuni ko'rsatadiki, Bujayriy nisbasi biror joy yoki kasbga emas, Bujayr ismli shaxsga nisbatan berilgan. Bujayr Abu Hafsnings bobosi Bujayr ibn Hozim ibn Roshid Hamadoniyning ismidir. Bujayrning avlodlari, ya'ni farzandu nabiralari ham o'z zamonasining mashhur muhaddis roviylari bo'lgan. Ularga Bujayrning ismi nisbat qilib berilib, bu silsila tarix sahifalarida Bujayriy nisbasi bilan o'rin olgan.

Avvalambor, biz faxr va iftixor bilan ta'kidlay olamizki, biz, o'zbek ahli dunyo ahliga ilm-u ma'rifat, iymon, e'tiqod sabog'ini ulashgan buyuk ajdodlarning avlodlarimiz. Buning buyuk asosi esa hech shubhasiz, muqaddas dinimiz-Islom diniga borib taqaladi. Dinimiz bizni eng avvalo ezgulikka, tinchlikka, asl insoniy fazilatlarni, insoniylikni asrab-avaylashga da'vat etadi. Markaziy Osiyo uyg'onish davrining ko'plab yorqin namoyondalari Islom va jahon sivilizatsiyasiga qo'shgan bebaho hissasini alohida qayd etmoqchiman. Ana shunday allomalarimizdan biri Imom Al-Buxoriy o'z ahamiyatiga ko'ra islom dinida Qur'oni Karimdan keyingi muqaddas kitob hisoblangan "Sahihi Buxoriy" ning muallifi sifatida butun dunyoda tan olingan. Bunday buyuk zotning boy me'rosini asrab-avaylash va o'rganish, islom to'g'risidagi ta'limotni keng yoyish maqsadida Samarqand shahrida Imom Al-Buxoriy nomidagi xalqaro ilmiy tadqiqot markazi bunyod etilgan. Toshkentda tashkil etilayotgan Islom sivilizatsiyasi markazining faoliyati ham shu birgina maqsadga xizmat qiladi.

Butun Islom dunyosidagi eng nufuzli manbalar deya tan olingan oltita ishonchli hadislar to'plamining mualliflaridan biri, boshqa muhaddislar ustoz, imomi, hech shubhasiz Imom Al-Buxoriy hisoblanadi. Uning to'liq ismi Abu Abdulloh Muhammad Ibn Ismoil ibn Ibrohim ibn al-Mug'iyra ibn Bardazbeh al-Juafiy al-Buxoriy bo'lib u Buxoro shaxrida tug'ilgan. Uning hijriy hisobda 194-yil shavvol oyining 13-kuni (810-yil 21-iyul) da dunyoga kelganligi qayd etilgan. Boshqa ko'pgina olimlardan farqli ravishda Imom Al-Buxoriyning tug'ilgan yili va paytining aniq ko'rsatilishiga sabab shuki uning otasi Ismoil o'z davrining taniqli va g'oyatda ilmli kishilaridan bo'lgan. U o'g'lining tug'ilgan kunini va yilini o'z qo'llari bilan yozib qoldirgan qog'oz zamondosh olimlarning ixtiyoriga o'tgan. Shu sababli ham bu ma'lumotning to'g'ri va aniqligiga hech shubha yo'q Imom Al-Buxoriyning otasi juda erta vafot etadi va u Onasi tarbiyasi ila voyaga yetadi. U yoshligidan aql-idrokli juda o'tkir zehni, ma'rifatga havasi kuchli bo'lib, turli xil ilm-fanlarni, ayniqsa hadis ilmini kuchli qiziqish bilan egallaydi. Manbalarda keltirilishicha, u 10 yoshidan boshlab o'z yurtidagi turli roviylardan eshitgan hadislarini yod olgan, ularni o'rgangan, Abdulloh ibn Muborak, Vakiy kabi olimlarning hadislar keltirilgan to'plamlarini yod olgan. Buxorodagi yetuk allomalardan dars olib, hadis ilmida kuchli xotira va o'tkir zehn sohibi bo'lib voyaga yetadi. Imom Al-Buxoriy 16 yoshida Onasi va akasi Ahmad hamrohligida Makka shahriga haj qilgani borib, o'sha yerda qoladi va hadis ilmini o'rganishda davom etadi. U yerdagi ulamolardan Payg'ambarimiz s. a. v ning hadislarini yozib olib, o'sha davrdagi islom olamida mashhur bo'lgan ilmiy markazlarga safar qiladi, qishloq va shaharlarni kezadi, hadis ilmidagi bahs-munozaralarda ishtirok etadi. Natijada, Imom Al-Buxoriy hadis ilmida yuksaklikka, kamolotga erishadi, o'zi yod olgan 600 mingga yaqin hadislarini sahih va g'ayri sahihlariga ajratdi. Imom Al-Buxoriy muhaddislar orasida "Imom ul-Muhaddisiyn" (Barcha muhaddislarining peshvosi) deya hurmat bilan tilga olingan. Imom Al-

Buxoriyning “Al-Jome as-Sahih”(ishonchli to’plam) asari haqida so’z borganda shuni aytish mumkinki, ushbu islom dini ta’limotida Qur’oni Karimdan keyin asosiy manba sifatida foydalanib kelinadi. Imom Al-Buxoriy yashagan davrdan oldin yozilgan hadis kitoblarda sahih va g’ayri sahih hadislar aralash holatda berilgan bo’lib, uni urganuvchi ulardagi biror hadisni to’g’ri yoki noto’g’ri ekanligini, hadis rivoyat qiluvchining ahvolini tekshirmay va aniqlamay turib, bilolmas edi. o’quvchilar o’sha hadisga aniqlik kiritish maqsadida ulamolardan so’rashlikka majbur bo’lishgan. Mana shunday og’ir davrda Imom Al-Buxoriy “Al-Jome as-sahih” asarini 16 yilda yozib tugatib, unga 7275 dan ortiq sahih hadislarini boblarga ajratgan holda jamlaydi. Bundan tashqari, Imom Al-Buxoriyning “Al-Adab al-Mufrad”, (“Odob durdonalari”), “Birr ul-Volidayn”, (“Ota-onani hurmat qilish”), “At-tarix al-Kabir” (“katta tarix”) , “At-tarix al-Avsat” (“O’rtacha tarix”), “At-tarix as-Sog’iyra” (“Kichik tarix”), “ Al-Jome al-Kabir”, (“Katta hadislar to’plami”), “Kitab al- Kunya” (“Hadis roviylarining taxalluslari”) kabi 20 dan ortiq asarlari mavjud. Imom Al- Buxoriyning ijodiy me’rosi, o’zining hajmi, zamonasining diniy va ijtimoiy fanlarini to’laligicha qamrab olganligi bilan kishini hayratga solidi.

Demak, hadislar mazmunan har bir mo’minning ishonchini, e’tiqodini mustahkamlaydi va shu bilan birga insonni ma’naviy kamolotga da’vat etadi. Shunday ekan, hadislar komil insonni shakllantirishda muhim manba bo’lib xizmat qiladi va undan yoshlar tarbiyasida foydalanish shu kunning dolzarb vazifalaridan sanaladi. “Islom, ya’ni musulmonchilik oshkora narsadir, iymon esa dildadir. Iymon va amal bir- biriga juda yaqindir”.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Oltin silsila: Sahihul Buhoriy - T.: Hilol Nashr, 2012.
2. Hadis: Al-Jome’as-sahih (Ishonchli to’plam) Arabchadan A. Abdulloh tarjimasini. - T.: Qomuslar Bosh Tahririyati, 2017
3. 3.Niyozov Ğ. Ahmedova M. Pedagogika tarixidan seminar mashg’ulotlari. - T.:NOSHIR, 2011.